

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Петранка Димитрова Филева,
за научните трудове и научните приноси на доц. д-р Мария Стефанова
Нейкова, кандидат в конкурс за заемане на академичната длъжност
„професор” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации
и информационни науки, научна специалност Журналистика
(журналистика – международна журналистика), обявен от Софийския
университет „Св. Климент Охридски” в бр.64 на „Държавен вестник” на 16
август 2016 г.

В обявения конкурс за професор по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки, научна специалност Журналистика (журналистика – международна журналистика) участва само един кандидат – доц. д-р Мария Стефанова Нейкова. От представените от нея справки за преподавателската и научноизследователската работа може да се заключи, че кандидатът отговаря на изискванията на конкурса.

Данни за кандидата

Мария Стефанова Нейкова получава магистърска степен по специалността „Журналистика“ във Факултета по журналистика и масова комуникация, СУ „Св. Климент Охридски“. Работи над 10 години в отдел „Международен“ на в. Народна армия“. От 1986 г. е преподавател във ФЖМК. Защитава дисертация на тема „Международните новини в контекста на международните отношения” и получава степента Доктор по политология през 2000 г. Получава степен доцент по журналистика, международна политика, през 2005 г. Води три основни курса в бакалавърската програма на специалността „Журналистика“, ръководител е на магистърската програма „Международна журналистика“, преподава в други магистърски програми на ФЖМК и в две магистърски програми на специалност „Европеистика“ във Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

Мария Нейкова има активна изследователска и международна дейност. Участва в множество важни за журналистическата теория и практика проекти, ръководи няколко много ценни изследователски проекта с участие на студенти и докторанти, сред които бих искала да отбележа проекта „Мотиви, аргументи, съображения при подбора на международни новини (Изследване върху практиката на журналистите международници в България)”, „Сравнителен анализ на медийното отразяване на изборите за Европейски парламент (май 2014 г.) в най-четените сайтове за новини в България и Великобритания“ и „Монолог или диалог? Светът в обектива на глобалните телевизии“. В рамките на Медийния панаир „Журналисти по теория, журналисти на практика“, утвърден по нейна идея като

изключително добра връзка между теория и практика, доц. Нейкова организира 6 поредни научни конференции, включително една с международно участие. Има специализации във Великобритания, САЩ, Латвия и Унгария. Показателно за успешното развитие на Мария Нейкова е участието ѝ в международния обмен на ФЖМК с интересни и значими теми на лекциите и докладите си.

Доц. Мария Нейкова се отличава с много голяма отговорност и визискателност към преподавателския процес. Впечатлява големият брой дипломанти в бакалавърска и магистърска степен, защитили под нейно ръководство – 141 научни ръководства за 23 години. Тя има заслуга за повишаване на качеството на изработване на дипломните проекти като инициатор на въвеждането на удостоверяването на авторството на дипломните работи във ФЖМК (2007). Член е на комисията по качеството на ФЖМК. Много от възпитаниците ѝ работят за утвърждаване на принципите на добрата журналистика във водещи български медии.

Оценка на представените за рецензиране трудове

Доц. Нейкова участва в конкурса за професор с една монография и 10 студии и статии. Научните ѝ публикации показват постоянство в интереса към международната журналистика, в търсенето на случаи и емпирични доказателства за тенденции, които изследователят в областта на журналистиката трябва да откроява и анализира, за да остане последователен в защитата на свободата на словото, на ненамесата от страна на политиците, на предупреждаването за злоупотреби или употреби.

В студията „Знаци във времето или следите, които ходят на света оставя в медиите“, представена под номер 1 в списъка с публикации, са маркирани процеси, развити по-задълбочено в монографията, представящи всъщност трайния интерес на авторката към промените в света и в посоките на международните информационни канали. Справедливо е подчертана запазващата се значимост на доклада на комисията Макбрайд „Много гласове, един свят“, роден от нуждата от глобален медиен дебат още през 70-те години на 20 век, представляващ според авторката важна политическа програма, в която „медиите са част от политическото развитие на света и следват хода му“. На фона на много сбито представяне на важни факти от най-новата история в глобализацията се свят се разгръщат и тезите за появата на глобални медии, част от тях с кауза да подготвят света за бъдещето, други с дефекта да дават на потребителите изопачени възгледи за света около тях. Текстът се разгръща с характерната за авторката чувствителност към рисковете за свободата, независимостта и плурализма на медиите в съвременния противоречив свят.

Характерно за публикуваните текстове е, че авторката търси активен диалог с журналистите, посветили се на международната журналистика. Това тя прави например с добър избор и критичен поглед към конкретно заглавие, посветено на международната журналистика. В статията „Едно предаване на границата между дефинираното и действителното разнообразие“ (7) се занимава с вътрешния плурализъм на предаването, най-вече с разнообразието на източници на информация, които то предлага на аудиторията. В студията „Незавършен портрет. Моментна снимка на българската журналистика в глобална рамка“ (10) е представено изследване за международната журналистика в България. От отговорите на 47 журналисти от 23 медии авторката прави изводи за средата, в която работят журналистите международници, за представите им относно потребностите на аудиторията, за по-широко приетите информационни ценности. Интересно е заключението, че именно във време, когато България е все по-тясно свързана с процесите на глобализация, международната журналистика губи от терена си.

В студиите и статиите има силен ангажимент към професионализма в журналистическата професия. С анализ на случаи и анализ на медийно съдържание се правят изводи за влиянието на собствениците върху линията и поведението на журналистите, както и доколко зловредни могат да бъдат отношенията на медиите с управляващите политици (2, 5). Важен е изводът, че журналистите и медиите могат да се борят за доверието на аудиторията и да защитават своя престиж с чисто журналистически средства, т.е. като спазват правилата на добрата журналистическа практика. На тези проблеми са посветени например статията „Когато гръм удари“ (4) и Случаят „Андрю Гилигън“ и Би Би Си. (8)

Специално внимание заслужава анализът на връзката между историята и международната журналистика. По инициатива на доц. Нейкова е проведена серия от публични лекции на преподаватели от СУ за представяне на връзката между историята и медиите през есента на 2007 г., публикувани по-късно в книгата „Историята в международната журналистика: употреби и злоупотреби“. В своя текст „Миналото е чужда страна“ (9), кандидатката предлага своя типология на употребите на историята от международната журналистика. В много от текстовете си авторката използва историческия подход, за да онагледя връзката между развитието на света, на медиите и на медийните изследвания и извежда важни зависимости на журналистиката и медиите (3). Поставя въпроса защо международна журналистика и история и отговаря, че и съвременната политическа история се „пише“ от медиите.

От представените за оценка трудове най-голямо внимание заслужава монографията „Монолог или диалог. Противоречивият свят в обектива на глобалните телевизии“. Именно тя представя в пълна степен натрупано знание, творческа зрялост, трайно любопитство към събитията в света,

аналитични умения и вярност към собствените изследователски принципи и задачи. Монографията е теоретично изследване на много високо равнище, с важни изводи, подкрепени с емпирично изследване. Изключително доброто познаване на фактите и на теоретичните източници прави монографичното изследване неизчерпаем източник за знание и идеи за по-нататъшни изследвания. Високо трябва да се оцени богатството от факти, многобройните интересни отклонения, убедително представените взаимовръзки между събитията на национално и глобално равнище.

Основната тема е комуникацията, ролята на медиите в развитието на общностите, способността им да водят диалог в полза на по-доброто глобално общуване. Поставя се въпросът дали медиите допринасят за свързването на отделните части на света в глобален информационен поток или имаме сбор от влизаци в конфликт или друго взаимодействие монолози, в които всеки вижда само своя образ и чува само собствения си глас. Богато е илюстрирана дискусията за универсалността на човешките права на фона на глобализацията и конвергенцията на ценностите, откроява се нуждата от преосмисляне на връзката на религията и международните отношения.

По-конкретно монографията се занимава с глобалните 24-часови новинарски телевизионни канали и как те участват в комуникацията на глобално равнище. Наблюдението на 11 глобални 24-часови новинарски телевизионни канала за период от 2 години, проведено от студенти и докторанти под ръководството на авторката, дава богат емпиричен материал за важни изводи. Разглежданите канали са ясно дефинирани – те са медии, които достигат до глобална аудитория, ползват от глобални информационни източници и/или използват глобални платформи. Те образуват своеобразна мрежа от канали за глобално общуване с разместваща се сила на влияние на отделните ядра.

Темата за глобалните медии е развита в контекста на изпълнените с противоречия международни отношения в годините след края на Студената война. Има ли предпоставки за раждане на глобална публичност, предпоставена от все по-нужния колективен отговор на глобалните предизвикателства. Каква е ролята на еднозначното или противоречиво отношение към защитата на правата на човека. Диалог или монолог е това, което произвеждат с излъчването на новини роящите се през последните години национални по произход канали, атакуващи глобална аудитория. Важно е да се отбележи, че отговорът на авторката е диалогичен, стремящ се обективно да представи тенденцията за две посоки в проявленията и резултатите – на хомогенност и хетерогенност, на глобализация и локализация, на диктуван от предизвикателствата пред света диалог и свързан с националните интереси и местните култури монологичен контекст.

Средата, в която функционират глобалните телевизионни канали, е червената нишка в анализа на всички равнища в тази богата на теми монография. Основната теза е, че Европа престава да бъде епицентър на международната политика, икономическата сила се измества от Запад на Изток, увеличават се социалните рискове, свързани с неуправляемата миграция или религиозния фанатизъм, включително с трудно предвидимите последици от климатичните промени. Тази теза е защитена с аргументи от много полета на социално взаимодействие. Разгледани са промените в икономическата и политическата среда, които влияят върху медийното присъствие. В монографията важно място заемат „анализите на променящото се отношение между глобалните телевизии и (пре)разпределението на властта/силата в света”.

Един от важните изводи е за децентрализацията на информационната сила в съвременния свят. Интересен е изводът от емпиричното изследване, че в общия информационен поток на наблюдаваните канали продължава да преобладава отразяването на глобалните центрове на индустриализирания свят, но се наблюдават и плахи промени и размествания. Неравномерно е разпределен и интересът към новите глобални медийни актьори. Както пише авторката, всички искат да изследват Ал Джазира, но никой не се интересува, или малцина се интересуват, да речем, от Африка Индипендънт ТВ. Все пак според авторката появата на толкова много телевизии с 24-часов новинарски формат е свидетелство за това, че светът върви към многополюсен модел на съществуване.

Много са конкретните интересни и приноси за изследването на международната журналистика части от монографичния труд на Мария Нейкова. Бих споменала аналитичния подход към представянето на диалога като социален и културен феномен и значението на увеличаващите се противоречиви оценки за наложилата се международна норма за защита на правата на човека; задълбоченото интерпретиране на медиите като инструмент на публичната дипломация като мека сила в международните отношения, включително важното отграничаване от пропагандата или брандирането на държавите. Има много неща, за които може да се каже, че са направени за първи път в комуникационната наука у нас, свързано с процесите на глобализация и на формиране на глобална публична сфера. Има богата, неизследвана и непубликувана досега информация за създаването, функционирането, ролята на някои повече или по-малко познати у нас телевизионни канали с глобална аудитория.

Основните приноси в представените за оценка трудове на доц. Мария Нейкова мога да формулирам по следния начин:

1. За очертаване и потвърждаване на трайни предизвикателства пред журналистическата професия се използват конкретни случаи от националната и международната практика, включително чрез исторически разрез.

2. Международната журналистика като основен предмет на изследване е поставена в богата на пластове теоретична рамка, засягаща националната и глобалната аудитория, интересите на държавите, процесите на глобализация и промените в международните информационни потоци.
3. На базата на богато онагледената връзка между развитието на международните отношения и медиите е предложена ясна дефиниция за глобалните медии, а именно че „глобални може да бъдат наречани медии с възможности да оформят глобален информационен поток и да действат едновременно като агенти на хомогенизацията и хетерогенността“.
4. Изводите за мястото на глобалните телевизионни канали в динамичната глобална сфера се правят на базата на емпиричен и систематичен анализ.

Заключение

Отнасям се с голямо уважение към преподавателската работа на доц. д-р Мария Нейкова, към нейната отговорност и възискателност при организиране на учебния процес. Тя въвлича студентите си в интересни проекти за емпирични изследвания на международната журналистика, обучава ги съобразно високите изисквания на професията, полага специални грижи за дипломантите и докторантите си. Голям брой от нейните дипломанти са отличени с грамоти.

Изследователската работа на доц. д-р Мария Нейкова се характеризира със задълбоченост, новаторство, прецизност в теоретичния и в емпиричния анализ. Тя заема достойно място в развитието на международната журналистика като предмет на изследване и специалност в образователния процес.

Приемам като напълно достоверна авторската справка за научните трудове на доц. д-р Мария Стефанова Нейкова. Като имам предвид, че те са изцяло в обсега на конкурса, като подчертавам още веднъж описаните по-горе положителни качества на рецензираните трудове, убедено ще гласувам „за“ това, Мария Нейкова да заеме академичната длъжност „професор“ по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки, научна специалност Журналистика (журналистика – международна журналистика).

Проф. д-рн Петранка Филева

София, 10.12.2016 г.